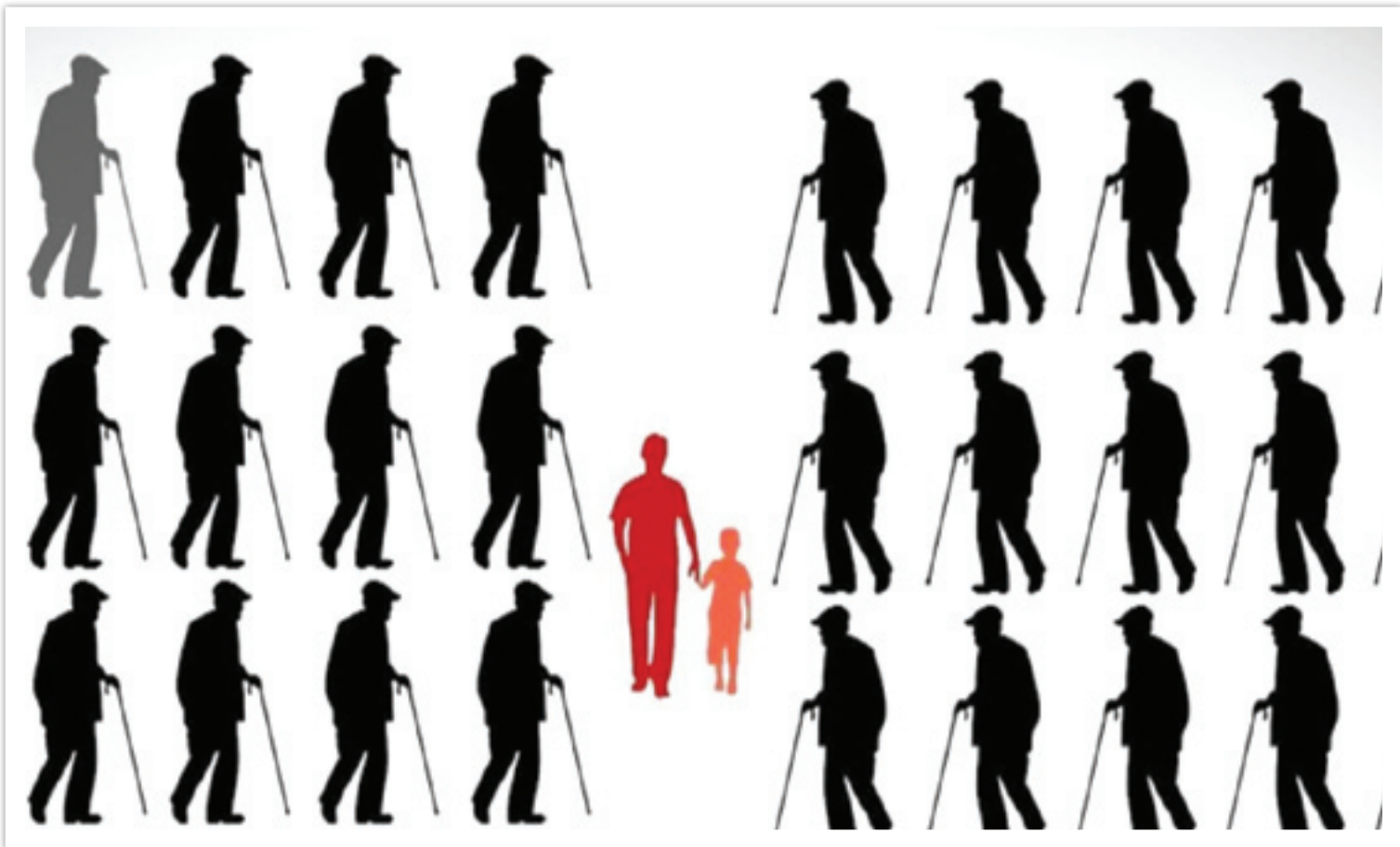

تعیین نهاد متولی مشخص برای پیگیری موضوعات جمعیتی، لغو قوانین گذشته که در حوزه کاهش فرزندآوری جاری بوده است و دارا بودن ضمانت اجرا مهم‌ترین مزایای قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده است

گفت‌وگوی «جوان» با رئیس کمیته مطالعات و پایش سیاست‌های جمعیتی دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی

فقط مشوق‌های مادی نمی‌تواند منجر به اصلاح ساختار جمعیتی شود

■ زهرا چیدری

قانون تنظیم خانواده در سال ۱۳۷۲ در حالی تصویب شد که جمعیت کشورمان به واسطه تغییر ساختارهای فرهنگی و اجتماعی به خودی خود در سراسر سینه‌ی نرول قرار گرفته بود اما با تصویب قانون سختگیرانه تنظیم خانواده، به منظور تعدد جمعیت برنامه‌ریزی همه‌جانبه‌ای اعمال شد به گونه‌ای که از یک سو شعار «فرزند کمتر زندگی بهتر» در همه جا پیش چشم مردم بود و از قوطی کبریت و شامپو گرفته تا در و دیوار شهر می‌شد این تلاش برای تغییر نگاه مردم از «هر آن کس که دندان دهد نان دهد» به فرهنگ فرزند کمتر زندگی بهتر را شاهد بود. علاوه بر این تدابیر تنبیهی نیز برای خانواده‌های خواهان فرزند بیشتر در نظر گرفته شد به گونه‌ای که برای فرزندان چهارم به بعد حتی دفترچه بیمه هم صادر نمی‌شد تا خانواده‌ها

به واسطه قرار گرفتن در تنگنای مالی از داشتن فرزند بیشتر صرف نظر کنند. رسانه‌ها نیز برنامه‌وسپهری را در حوزه کاهش فرزندآوری در دستور کار قرار دادند و حتی در آگهی‌های بازرگانی افراد تنها یک فرزند داشتند. همه این برنامه‌ریزی‌ها و تدابیر موجب شد تا ما خیلی زود تر از برنامه پیش‌بینی شده به هدف کاهش رشد جمعیت دست پیدا کردیم و در حالی که قرار بود در سال ۹۰ به هدف نرخ باروری چهار یا به عبارتی به طور متوسط چهار فرزند به ازای هر زن برسیم، در سال ۱۳۷۱ به چنین عددی دست یافتیم. یعنی ۱۹ سال زودتر. سرانجام در اواخر دهه ۸۰ زنگ‌های هشدار درباره خطر از دست رفتن سیمای جوان جامعه و پیری جمعیت به صدا درآمد و سال ۹۱ رهبر معظم انقلاب شخصا به میدان آمدند و درباره آینده جمعیت کشور هشدار دادند. این هشدارها طی سال‌های گذشته بارها و بارها تکرار

شد اما در نهایت خروجی قابل توجهی نداشت. سرانجام نمایندگان مجلس دست به کار شدند و طرح جمعیت و تعالی خانواده را تدوین کردند اما این طرح سال‌ها در کمیسیون‌های مختلف مجالس مختلف دست به دست شد تا در نهایت مجلس یازدهم با تغییراتی طرح جوانی جمعیت و حمایت از خانواده را ارائه کرد. طرحی که بعد از سه بار رد شدن در شورای نگهبان هفته گذشته سرانجام توانست تأیید به این شورا را به دست آورد و به قانون تبدیل شود. اما آیا قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده می‌تواند پیش از بسته شدن پنجره جمعیتی کشورمان نسخه شفابخش و نجات‌دهنده‌ما از ابربحران جمعیت باشد؟ برای پاسخ به این سؤال با سرانجام دکتر محمدجواد محمودی رئیس کمیته مطالعات و پایش سیاست‌های جمعیتی دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی رفته و با وی به گفت‌وگو نشستیم.

آقای دکتر محمودی همان‌طور که می‌دانید طرح حمایت از خانواده و جوانی جمعیت، مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفت. از نگاه شما به عنوان یکی از فعالان حوزه جمعیت و یکی از دست‌اندرکاران تهیه این طرح، این قانون چه دستاوردهایی می‌تواند داشته باشد؟

تاکنون چنین قانونی برای حمایت از افزایش رشد جمعیت وجود نداشته است. سیاست‌های کلی جمعیت جنبه اجرایی ندارد و سندی نیست که بتوان آن را اجرایی کرد. این نخستین قانونی است که با این گستردگی در حوزه حمایت از خانواده و افزایش رشد جمعیت تصویب شده است.

قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده چه مزایایی دارد و چگونه قرار است از افزایش جمعیت حمایت کند؟

از مزایای مهم این قانون علاوه بر مشوق‌های مادی و معنوی برای حمایت از خانواده برای فرزندآوری می‌توان از تعیین نهاد متولی مشخص برای پیگیری موضوعات جمعیتی، لغو قوانین گذشته که در حوزه کاهش فرزندآوری جاری بوده است و دارا بودن ضمانت اجرا نام برد.

در قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده به بحث تشکیل ستاد ملی جمعیت اشاره شده است. این ستاد چیست و چه کار کردی خواهد داشت؟

همان‌طور که عرض کردم، تاکنون پیگیری موضوعات جمعیتی نهاد متولی مشخصی نداشته و با این قانون تکلیف نهاد متولی موضوع جمعیت مشخص شده است. در ماده اول این قانون آمده است که در راستای تحقق تبصره ۷ راهبردی کلان چهارم نقشه مهندسی فرهنگی کشور، به منظور راهبری، برنامه‌ریزی، ارزیابی کلان و نظارت بر اجرای این قانون با رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، ستاد ملی جمعیت به ریاست رئیس‌جمهور تشکیل می‌شود. این ستاد همچنین یک دبیر دارد که با حکم رئیس‌جمهور تعیین می‌شود. علاوه بر این شورای عالی انقلاب فرهنگی هم بر اساس وظایف قانونی خودش ارزیابی، رصد و نظارت را بر عهده دارد و احکام مقرر در این قانون با رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی لازم‌الاجراست.

این قانون مشوق‌های مالی و اقتصادی خوبی را هم برای تشویق خانواده‌ها به فرزندآوری مورد توجه قرار داده، درست است؟

بحث مشوق‌های اقتصادی موضوع دیگری است که در این طرح دیده شده است. علاوه بر این، طرح حمایت از خانواده و جوانی جمعیت همه اقشار جامعه اعم از مادران خانه‌دار، شاغل و دانشجو و بخش خصوصی را دربر می‌گیرد. نکته مثبت دیگر این طرح توجه به معافیت‌های مالیاتی به عنوان یکی از مشوق‌های فرزندآوری است. همچنین حمایت از زوجین ناباور و پیشگیری از ناباوروری و حمایت‌های دوران بارداری و شیردهی از موضوعات دیگری است که در طرح حمایت از خانواده و جوانی جمعیت دیده شده است. در بودجه امسال مبلغی برای بیمه ناباوروری گذاشته شده است هرچند

این مبلغ هنوز کاملاً تخصیص داده نشده اما طبق این قانون، بودجه برای بیمه ناباوروری در بودجه ستوانی پایدار می‌شود و همه ساله باید مبلغی به آن تخصیص داده شود. حمایت از زوجین جوان و تسهیلات اشتغال و تسهیلاتی که برای فرزندان اول و دوم و سوم در نظر گرفته شده و حتی بنیاد تا به خانواده‌های دارای سه فرزند و بیشتر زمین یا مسکن اختصاصی داده شود.

به مشوق‌های مالی و اقتصادی قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده اشاره داشتید. پیش از این نیز با تغییر سیاست‌های جمعیتی کشور مصوبات و مشوق‌هایی مادی برای برطرف کردن بخشی از دغدغه‌های اقتصادی خانواده‌ها برای فرزندان شان تصویب و حتی مدتی اجرایی شد. به طور مثال بحث طرح آتیه‌مهر در دولت نهم که برای هر نوزاد تازه متولد شده یک حساب بانکی به مبلغ یک میلیون تومان باز می‌شد اما این طرح

چندان دوام نیاورد و ابتر ماند. سؤال جدی در رابطه با طرح جوانی جمعیت و حمایت از خانواده هم همین موضوع ضمانت اجرایی مشوق‌های دیده شده در آن است. شما اشاره داشتید یکی از مزایای این طرح همین بحث ضمانت اجرایی آن است. این ضمانت اجرایی قرار است چگونه تأمین شود؟

بر اساس متن این قانون، در بخش الزامات قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت برای ایجاد ضمانت اجرایی قانون برای نهادها و مسئولانی که از اجرای قانون سرسبز بزنند یا قصوری داشته باشند مجازات تعیین شده است. در ماده ۷۱ این گونه آمده است: «مسئولان در اجرای این قانون، علاوه بر جبران خسارات وارده و اعمال مجازات موضوع ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری به مجازات حبس یا جزای نقدی درجه چهار یا پنج موضوع ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ محکوم می‌شوند. علاوه بر این در طرح حمایت از خانواده و جوانی جمعیت محل تأمین اعتبار برای اجرای آن پیش‌بینی شده است. در طرح کاملاً مشخص شده که از چه محل‌هایی باید اعتبارات لازم برای اجرای طرح تأمین شود. با تصویب این طرح، ورود حاکمیت و تخصیص اعتبارات لازم و مدیریت و اجرای درست می‌توان به اصلاح ساختار جمعیتی امیدوار بود. البته مدت این طرح هفت ساله است و با اجرای آزمایشی آن می‌توان در صورت ملاحظه ایرادات و نقاط ضعف به سمت اصلاح آنها پیش رفت و بعد از هفت سال اجرای آزمایشی و شناسایی نقاط قوت و ضعف و رفع آنها دائمی خواهد شد.

آقای دکتر محمودی با نگاهی به سیاست‌گذاری سایر کشورها برای رفع دغدغه‌های اقتصادی و اجتماعی خانواده‌ها و اقناع آنان برای داشتن فرزندان بیشتر هستیم. آیا قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده هم با همین نگاه و با عنایت به تجربه سایر کشورها نگاشته شده است؟

بله؛ بخش اعظم آنچه در این طرح آمده، تجربیات سایر کشورهاست. البته باید بدانیم که تنها مشوق‌های مادی نمی‌تواند منجر به اصلاح ساختار جمعیتی شود، زیرا علل عدم تمایل به فرزندآوری تنها مادی نیست و مسائل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی هم مهم است و باید تغییراتی در آن اتفاق بیفتد.

از نگاه شما به عنوان کسی که سال‌هاست در بحث جمعیت کار می‌کنید و دغدغه این حوزه را دارد با تصویب این قانون آیا می‌توان به حل معضل کاهش جمعیت کشور و چالش‌های ناشی از آن امیدوار بود؟

در یک کلام از این به بعد باید به سمت اجرایی کردن قانون برویم و رسانه‌ها و مردم باید اجرای این قانون را مطالبه کنند تا مبادا این قانون هم به سرنوشته برخی قوانین دیگر همچون قانون تسهیل ازدواج جوانان دچار شود. به عبارت دیگر با عنایت به اولویت بحث جمعیت، باید تمام تلاش‌ها به تأمین اعتبار و اجرای درست این قانون معطوف شود.

■ خرمین

قانونی برای تحقق خواسته خانواده‌ها به داشتن فرزند بیشتر

سه فرزند می‌خواهند. این یعنی غالب مردم به لحاظ نگرشی دو فرزند را کافی نمی‌دانند. بر این اساس در نظر گرفتن مشوق‌های لازم برای رساندن تعداد فرزندان موجود به تعداد دلخواه مادران اقدامی ضروری و در جهت کمک به تحقق خواسته‌های خانواده‌هاست.

از سوی دیگر دولت و سیاستگذاران جامعه باید به این نکته توجه داشته باشند که با عنایت به گزارش‌های آماری و وضعیت جمعیت‌شناختی کشور، امروز مسئله جمعیت یکی از اولویت‌های کشور است و برای دستیابی به یک رشد متناسب و راهایی از پیری جمعیت و نمای جوان جامعه باید همین امروز و تا زمانی که هنوز پنجره جمعیتی کشور باز است سرمایه‌گذاری کرد.

داده‌های آماری نشان می‌دهد تنها هشت سال دیگر پنجره جمعیتی کشور باز است. همین هشت سال را برای اصلاح ساختارهای جمعیتی کشورمان فرصت داریم و اگر از این فرصت به درستی استفاده نکنیم، دیگر نمی‌توان برای ابرچالش جمعیت راهکار و درمانی پیدا کرد. بنابراین قانون جوانی جمعیت بر اساس یک نیاز در فرآیندی ۱۰ ساله تدوین و تصویب شده و راه‌ها و اجرا نکردن قانون جوانی جمعیت می‌تواند برای کشور چالش‌برانگیز باشد به گونه‌ای که شاید هیچ‌گاه نتوان خسارات ناشی از این بی‌توجهی را جبران کرد. مسئولیت اجرای این قانون بر عهده دولت سیزدهم و چهاردهم افتاده و مردم و رسانه‌ها چشم‌انتظارند تا ببینند مسئولان کشور اعم از دولت و مجلس از کی اجرای قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده را اجرایی می‌کنند.

یادداشت

زنان خانه‌دار مدیران موفق خانه و خانواده

■ کبری فرشچی
سوم نوامبر روز جهانی زنان خانه‌دار است. زنانی که در برساخته‌های اجتماعی و رسانه‌ای نه فقط دیده نمی‌شوند بلکه در عمل تحقیر هم می‌شوند! آن‌هم در شرایطی که زنان خانه‌دار بیشترین خدمات را به جامعه بشری ارائه کرده‌اند و ادعای گزافی نیست اگر بگوییم تمام موفقیت‌ها و دستاوردهای بشری در سسایه آرامشی اتفاق افتاده که حضور یک زن در محیط خانه و خانواده آن را ایجاد کرده است.

اگر به بازنمایی رسانه‌ای زن موفق در جامعه خردمان نگاهی بیندازیم متوجه خواهیم شد زنی به عنوان زن موفق و شایسته احترام و تقدیس به جامعه معرفی می‌شود که شاغل باشد. زنان تحصیل کرده، شاغل و دارای چند فرزند به عنوان الگویی از یک بانوی موفق و مورد تأیید معرفی می‌شوند و در عمل زنان خانه‌دار در پازل بازنمایی رسانه‌ای از زن موفق جایی ندارند!

این ماجرا به گونه‌ای افراطی پیش رفته که زنان ما تصور می‌کنند برای دیده شدن و موفق بودن و داشتن جایگاه اجتماعی بالا لزوماً باید شاغل باشند و خانه‌داری مساوی با عقب‌ماندگی و دوری از اجتماع و اجتماعی بودن تلقی می‌شود. بر این اساس درصد قابل توجهی از زنان شاغل در کشورمان نه به واسطه علاقه شخصی به شغل خود و نه به واسطه نیاز مالی بلکه تنها و تنها برای پذیرش اجتماعی و بر اساس آنچه که فضای رسانه‌ای در ذهن‌شان از زن موفق و تراز جامعه شکل داده و ذهن‌شان را با آن قالب‌بندی کرده، هیچ‌تسمام چالش‌ها سر کار می‌روند و به بصر جمعیتی حاضر نیستند شغل‌شان را رها کنند.

این در حالی است که تا یکی دو دهه قبل خانه‌داری ارزش و جایگاه خود را داشت و هیچ زنی بابت خانه‌دار بودن خجالت نمی‌کشید اما در سال‌های اخیر و به واسطه بازخوانی‌های رسانه‌ای نقش زن، خانه‌داری با عقب‌ماندگی و دوری از اجتماعی مترادف شده است. در حالی که بسیاری از مادران ما زانی فعال، اجتماعی، تحصیل کرده و آگاه به مسائل روز بودند اما شغل خارج از منزل نداشتند و مشغول خانه‌داری بودند. خانه‌داری تنها به معنای انجام امور منزل نظیر آشپزی، جارو کردن و نظافت و انجام خریدهای خانه و رسیدگی به امور بچه‌ها نیست بلکه از یک مدیریت گسترده و قسار دادن هر چیزی سر جای خود حکایت دارد. یک زن خانه‌دار در عمل مدیری توانمند است که در زمینه‌های گوناگون توانایی مدیریت دارد و با شناسایی چالش‌های خانه و خانواده و مدیریت آن آرامش و امنیت را به محیط خانه می‌آورد و به اعضای خانواده‌اش عرضه می‌کند.

غذا پختن و پیچیدن عطر شام در فضای خانه نمادی از آرامش و همراهی اعضای خانواده است و یک زن خانه‌دار این هنر را دارد که با هر بهانه‌ای اعضای خانواده را دور هم جمع کند و آرامش و امنیت را در وجودشان بنشانند. اما خانه‌دار بودن یک زن به معنای دوری او از اجتماع و فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی و یا ناآگاهی و کم‌سوادی‌اش نیست و یک زن تحصیل کرده اگر خانه‌داری و مادری و مراقبت از فرزندان را انتخاب می‌کند به طور یقین می‌تواند با پیشرفت بیشتر و بهتر و مطالعه و ارتقای دانش خود در زمینه بچه‌داری و برخورد با فرزندان به شکلی اولی جامعه‌ای بهتر راهی محیط خارج از خانه کند. مادران بسیاری از چهره‌های سرشناس و تأثیرگذار زنان خانه‌دار هستند. زانی که انگار همه چیزدانند و بلدند هر چیزی را چگونه در جای خودش قرار دهند. از خریدهای روزانه و مدیریت دخل و خرج خانه با بودجه محدودی که مردان‌شان در اختیارشان قرار می‌دهند تا تنظیم روابط اعضای خانواده با یکدیگر و رتق و فتق امور همچون نظافت و پخت و پز و اموری از این قبیل.

پس اگر بنیادست تا سیاست‌های جمعیتی کشور تغییر کند باید نگاه به زنان خانه‌دار و امر خانه‌داری نیز اصلاح شود و برساخته‌های رسانه‌ای از زن موفق با ویژگی‌هایی نظیر تحصیلات عالی، اشتغال خارج از منزل و داشتن فرزندانسی موفق به سمت زنان خانه‌داری برویم که ترجیح داده‌اند مدیریت خانه و خانواده را به عهده بگیرند و اغلب هم در این نقش خوش درخشیده‌اند.